

vera). I en fi també en aquesta acc. hi ha conservada la forma sense la *-d-* contaminadora: *maganya de secà*, com a insult, en un text de CastdPna. per JBarberà (BSCC xxiv, 185).²

Però això degué continuar o propagar-se cap als parlars orientals del castellà. L'aragonès H. de Luna, continuador del *Lazarillo de Tormes*, c. 1620, usà *madagaña* en dos passatges: un pobre criadet, amb peces de vestir esparracades i que no són seves «con esta figurilla fui a ver a mi amo --- el cual espantado de ver aquella *madagaña* --- me preguntó la causa de aquel disfraz», i com sigui que dos fanfarrons es deïxen desarmar per una vella i una noia, «como vi que aquellas *madagañas* no eran lo que parecían, me animé y acometí a ellos»; l'aragonès Jaime Gil (1621) li dona el valor de «armadijo formado por cuatro horquillas para que en él paren los enjambres --- de las colmenas» (sinó que en aquest s'ha imprès *malagaña* no sé si err. tip. o infl. de *mal* o *mel*).

Molt abans que ells, l'Arx. de Hita ja l'havia usat en dos passatges del *L. B. Amor*, amb el mateix sentit, i no vagament «fantoche, figurón, espantajo» sinó amb el significat ben precís de 'espantaocells, babarota': «muchos creen que guarda el viñadero el pago, / e es la *madagaña* que está en el cadahalso» (cf. la dita d'Ei. ximemis «que's que diga lo bander, la pa or guarda la vinya»); i «que ansí me feziere de escarnio *madagaña*», passatges, certament, on els tres manuscrits vacillen entre aquesta forma i *magadaña* o *magdagaña*. En fi, el lexicògraf acadèmic Ramon Cabrera († 1833), a propòsit d'aquests passatges de l'Arxipreste, citava un antic *magaña* «engañifa, añagaza, artimaña para engañar, como la figura que se pone para espantajo de los pájaros». Més detalls de tot això en el DCEC/DECH (MAGANA III, 762a50ss. i nn. 2-4; i la meva ed. del *Buen Amor*, notes a 1442d i 122d).

Aquest conjunt, en definitiva bastant frondós, almenys en els derivats, dona més la impressió de romanalles d'un vell element bastant autòcton, si bé decadent en una zona on havia pres amb menys força, que no pas de material simplement manllevat; en tot cas no seria «pres de l'italià», com diu *AlcM*, sinó més aviat invasió de la llengua d'oc; o, encara més, cosa més o menys de sempre si bé reforçada per la influència de tots dos.

Sens dubte, més enllà dels Pirineus es presenta incomparablement més pollent. En llengua d'oc *maganhar* és ja un mot de trobadors de c. 1200, i dels vells i importants poemes de la Presa de Damiata i Vida de Sant Honorat, de princ. i finals d'aquest mateix segle; 'ferit greument': «mot n'i ac de mortz e de *maganhatz*, que li Sarrazin fazian adès trayre lor genh on vezian la fola de la gens» en aquella cançó de Croada; o 'mutilat' (potser 'capat'), amb què insulta Albert de Malaspina el seu odiat Raimbaut de Vaqueiras: «Sol Dieu mi gart mon escudier, / en cui ai més mon cor e ma speransa / a mon dangier <en mon poder> de trobar vos e 'N Pier: / vis de castron *magagnat*, larga pansa!» ('cara de moltó mutilat i panxut') (Appel, *Chr.*, 90.58); o 'malalt incurable' (parlant d'una ove-

lla, que altres entenen 'ronyós' o 'infectat'): «cassa la feda *maganhada*, / que non enferme ta maynada» (PSW v, 12-13; Rayn. iv, 112a).

Resta viu, amb tal sentit i més ampli: «*magagnà*: rendre malade, incommoder, blesser; vicier, gâter, corrompre; tracasser, vexer, inquiéter», *TdF*. I també *maganba* apareix, en rima, en un trobador de c. 1300 o poc abans, amb el sentit de 'contrarietat, enuig': «e-l mon non à dona quez om non franha / am bell parlar et amb esser cortés / --- / per qu'ieu vos prec, mais sufràs la *maganba*» animant un que es plany perquè «de respondre m'es to-jorn plus estranha».

Ara bé, això es demostra més que més arrelat i castís si tenim en compte que també surt modificat, per una dissimilació desnasalitzadora de la *m* en *v* acompanyada de metàtesi de les dues consonants, i que així ja apareix en trobadors dels més clàssics, des de finals del S. XII: *gavanbar* 'espatllar, fer malbé' en Bertran de Born, criticant un joglar que sap recitar els seus versos, però canta malament: «vuollh qu'auja-l sirventés de vós: / e-l sos iesca-n ab trebalha, / quar sordeis chantatz que paós / e *gavanhatz* los motz e-ls sos, / per qu'es fols qui los vos balha»; potser més tard tornat intransitiu ('espatllar-se, ser menys bo'): «e no-s cambia / vostra colors --- / --- / so pot dir totz homes que vos veja: / las mas e la gola-us blanqueya / plus que no fa neus de montanha; / e dic-vos que re no-i *guavanha* / boca, mentós, nas, huelhs ni silha / ni frons, car Dieus --- / par que-us à de sas mas formada» en l'occidental Amanieu de Sescàs, 1278 (Appel, *Chr.*, 81.47, 100.104).

En la nova forma *gavanhar* es manté bé en gascò i en els nostres poetes del S. XIII, en els quals mostra netament el sentit de 'perjudicar': «Qui fa al sieu sots-més / major mal qu'a l'estrayn, / ab diable aprés, / qu' 'à ús que-l sieus *gavayn*», Guillem de Cervera (*Proverbis*, 699d); «CAVALLERS TAYN D'ÉSSER: --- Séyner d'endrecamenz, / c'us l'altre no *gavayn* / a tort, car si dreit frayn, / del tot serà perdens: / enaxi reyn sobre-ls seus bonamenz / can son synor vol qu'él sia sufrenz», Cerverí (74/62.20); i en els textos forals gascons, aplicada a coses, és també això mateix o 'fer malbé': «si --- desfâzen lo pont ni la agau <'aqueducte, rec'>, ni ag *guavanhaven* en re --- que-l deven dízer e fer a <r>rencure» en una disposició bigordana de 1281 (*Li. Vert de Benac*, 216), «si augun au<s>siderà lo foec en la dite patz --- enmende so qui aurà *guabanhat*», «carthe publique, et aquere no cuberte, ni destruite, rote ni *guabanhade*, abans be levable», ordonaments bernesos de 1243 i 1410 (*Cartulari d'Ossau A*, 46.15, 117.2).

Pel que fa a Itàlia, es tracta de mots, alhora, dialectals del Nord, i pertanyents a la llengua literària de tots temps: amb la diferència només que el substantiu s'hi ha mantingut sempre vivíssim, i el verb hi apareix des de no menys antic, i avui encara en ús, si bé hi ha esdevingut «poco comune». *Magagna*, que ja apareix en Dante (repetidament en l'*Inferno*) i en Boccaccio, s'hi ha mantingut i ramificat molt en les més diverses aplicacions concretes de la idea general de 'defecte'.